

KOKKELVISSERIJ

WIJS VOOR DE WADDEN?

**SP-plan voor sanering
van de mechanische kokkelvisserij**

© december 2003

Auteurs

Krista van Velzen
Lucian Peppelenbos
Donald Pols

Illustraties

Gerrie Hondius
www.gerriehondius.com

Omslagontwerp

Liesbeth Hoogenboom

Kokkelvisserij: wijs voor de Wadden? SP-plan voor sanering van de mechanische kokkelindustrie

EVA-2: het definitieve bewijs dat kokkelvisserij niet langer kan

EVA-2, het kersverse evaluatieonderzoek naar het schelpdiervisserijbeleid, bevestigt wat allang bekend is uit voorgaand onderzoek: het is de hoogste tijd om de mechanische kokkelvisserij in de Waddenzee te beëindigen.¹

Ondanks beleidskaders, visplannen en andere mooie woorden blijft de kokkelindustrie een regelrechte bedreiging voor de kwetsbare Waddenecologie. Mechanische kokkelvisserij leidt tot voedselschaarste, een slibarme wadbodem en massale sterfte van scholeksters, zo bewijst het EVA-2-rapport. Door het omploegen van het bodemleven wordt het natuurlijke evenwicht in de Waddenzee met grof geweld verstoord. Het wegvissen van de kokkel brengt de gehele voedselketen in de war.

Op deze manier wordt een onvervangbaar natuurgebied om zeep geholpen. De Waddenzee is in internationaal verband cruciaal als voederplek voor trekvogels. De EU beschouwt de Wadden dan ook als één van Europa's belangrijkste natuurgebieden. Verdere aantasting van Nederland's meest unieke natuurgebied is ontoelaatbaar en bovendien in strijd met onze internationale verplichtingen.

De sector lijdt trouwens zelf ook onder haar eigen gedrag. Na de topwinsten van begin jaren '90, toen de kokkelbanken volledig werden weggevist, maakt de sector sinds 2000 geen winst meer. Het aantal actieve kokkelschepen is afgenomen van 22 naar 3 en de vangst is tussen 1998 en 2002 gedaald met 85%.² De kokkelvisserij is langzaam aan het doodbloeden.

Dit alles wijst erop dat mechanische kokkelvisserij in de Waddenzee niet langer kan. Nu het huidige schelpdiervisserijbeleid door EVA-2 definitief is ontkracht, heeft de SP een beleidsplan uitgewerkt waarin zowel de kokkelvisserij als de natuurbelangen geholpen worden. Ons plan is als volgt:

- (1) Behoud van de Waddenzee is ons centrale uitgangspunt. Het Waddengebied moet beschermd worden volgens de Europese richtlijnen, waartoe de Nederlandse regering zich gecommitteerd heeft.
- (2) De mechanische kokkelvisserij heeft bewezen dat zij niet duurzaam in een natuurgebied kan opereren. De sector moet uit haar nood geholpen worden. Een lauwe sanering kost tussen € 5 miljoen en € 8,5 miljoen.³ Volledige uitkoop zou ongeveer € 50 miljoen kosten.⁴ Deze kosten hoeven niet via een extra ‘taks’ op natuurbezoekers afgewenteld te worden, noch over 15 jaar uitgespreid te worden.⁵ Ook is uitwisseling tegen gasboringen onder de Waddenzee ongewenst. De kokkelsanering kan volgend jaar volledig bekostigd worden uit het LNV budget voor 2004 en uit de overschotten op de Europese structuurfondsen.
- (3) Ook de mosselzaadvisserij heeft geleid tot voedselschaarste en massale vogelsterfte. De mosselzaadvisserij en mosselkweek mogen geen belasting op het Wadden-ecosysteem vormen en zijn dat nu wel. De sector moet vlot en drastisch innoveren, wil ze succesvol voortbestaan. Hangcultures op volle zee in windturbineparken waarbinnen verder geen visserij of scheepvaart is toegestaan bieden prima toekomstperspectief. De overschakeling richting Noordzee moet plaatsvinden binnen een vastgestelde overgangstermijn. In dit proces zijn maatschappelijk overleg en wetenschappelijk beheer onontbeerlijk. De methodiek van EVA-2, mits met spoed uitgevoerd, is hiervoor een lichtend voorbeeld.
- (4) Tegelijkertijd moeten de Wadden weer erkend worden als woon-, werk- en recreatieomgeving. Een opeenstapeling van regelgeving bemoeilijkt handkokkelvisserij, kleinschalige sportvisserij, ecotoerisme en andere duurzame activiteiten. Op het moment dat de mechanische kokkelvisserij uit het gebied verdwijnt, zou er meer ruimte moeten ontstaan om dit soort kleinschalige activiteiten onder voorwaarden beter mogelijk te maken. Hiermee wordt de Waddenzee weer wat het was: een unieke omgeving waarin ecologie en economie duurzaam samengaan. Of, zoals het bedrijfsleven zou zeggen: “een unieke combinatie van people, planet en profit.”

In deze notitie leggen we kort onze plannen uit.

De Wadden: een uniek natuurgebied van internationale allure

De Waddenzee is simpelweg onvervangbaar. Het Waddengebied herbergt driekwart van de wereldpopulatie van kanoetstrandlopers, een soort die wereldwijd dreigt uit te sterven. Maar bovenal is het gebied in internationaal verband onmisbaar als voederplek voor trekkende vogelsoorten. De wadplaten zijn een kraamkamer voor mosselen, kokkels, schol, tong en garnalen. Miljoenen eidereenden, scholeksters, kanoetstrandlopers en andere trek- en wadvogels zouden zonder deze voedselrijkdom niet overleven. Het Waddengebied is een knooppunt van vele trekroutes. Onderweg naar Siberië, Afrika of Canada 'tanken' de trekvogels bij in 'wegrestaurant de Waddenzee.'

Maar niet alleen vogels komen van heinde en verre op het waddengebied af. Jaarlijks trekken de Wadden ruim 800.000 dagbezoekers en 1 miljoen vakantiegangers.⁶ Zij komen af op Nederlands laatste wildernis. Een uitgestrekt, stil natuurgebied, gekenmerkt door weidse uitzichten en een ongekende verscheidenheid aan flora en fauna.

Nederland, waterland bij uitstek, kan natuurlijk niet zonder een wetlandsgebied. Maar ook Europa kan niet zonder de Wadden. De EU heeft de Waddenzee dan ook erkend als één van haar belangrijkste natuurgebieden. De Nederlandse regering kan het zich niet veroorloven om onzorgvuldig met deze internationale verantwoordelijkheid om te gaan.

Het Waddenbeleid: gedogen van natuurterreur

Onze burens gaan uiterst voorzichtig om met hun Waddenzee. Mechanische kokkelvisserij is in Duitsland verboden en in Denemarken slechts heel beperkt toegestaan. Maar hoe gaat Nederland met haar internationale verantwoordelijkheden om?

Begin jaren '90 ging het heel slecht met de Wadden. De stabiele kokkel- en mosselbanken waren volledig weggevisd en de zeegrasvelden compleet omgeploegd. Massale vogelsterfte was het gevolg. De mechanische kokkelvisserij was hoofdvantwoordelijke maar werd ook slachtoffer. Overheidsingrijpen en inkrimping van de vloot waren onvermijdelijk.

Een felle politieke discussie leidde in 1993 tot de Structuurnota Zee- en Kustvisserij. Het duurzaam samengaan van natuur en visserij stond daarin centraal. Dit zou mogelijk zijn door het afsluiten van gebieden, het reserveren van voedsel, en door een culturomslag bij de sector zelf. Zesentwintig procent van de droogvallende platen werd permanent gesloten, en 60% van de voedselbehoefte van scholekster en eidereend gereserveerd. De producentenorganisaties kwamen met mooie verhalen over duurzame visserij en adaptief co-management. Prachtige woorden die voortdurende natuurschade door de mechanische kokkelvisserij verhullen.

In 1998 werd het nieuwe beleid voor het eerst geëvalueerd (EVA-1). Aanvullende maatregelen bleken noodzakelijk. Want ondanks de voedselreserveringen was de scholeksterstand tussen 1990 en 1998 met 30% achteruit gegaan.⁷ En ondanks het afsluiten van gebieden hadden de stabiele kokkelbanken zich nog steeds niet hersteld. De gesloten

gebieden werden uitgebreid met 5% en de voedselreservering werd verhoogd naar 70% van de voedselbehoefte van scholekster en eidereend.

Nu, in 2003, is het Waddenbeleid opnieuw geëvalueerd (EVA-2). De resultaten zijn niet verrassend maar wel schokkend. Het EVA-2-rapport stelt definitief vast hoe groot en langdurig de negatieve gevolgen zijn van de mechanische kokkelvisserij op de Waddenzee.

De bevindingen van EVA-2

Fataal is de schade die de kokkelindustrie toebrengt aan het bodemleven, de spil van de Waddenecologie. Door bodemberoering sterft enkele tientallen procenten van de dicht onder het oppervlak levende bodemdieren direct af. Erger nog, de EVA-2 onderzoekers stellen met 95% zekerheid vast dat de mechanische kokkelvisserij een slibarmere wadbodem veroorzaakt, op korte, middellange én lange termijn. Hierbij dient bedacht te worden dat slib de belangrijkste voedselbron voor bodemdieren en -planten is.

Deze klappen aan het bodemleven hebben uiteraard gevolgen voor de vogelstand. De laatste drie jaar is er sprake van massale sterfte van de eidereend. Het aantal overwinterende scholeksters is afgenomen van 260.000 tot 170.000 exemplaren. Dit hangt grotendeels samen met een structureel voedseltekort. Het voedselreserveringsbeleid heeft gefaald, zo stelt het rapport, omdat de inschattingen van de schelpdiervoorraden gemiddeld 38% te hoog zijn geweest. Bovendien werd onterecht uitgegaan van de fysiologische voedselbehoefte van de scholekster (in plaats van de ecologische). De onderzoekers concluderen dat de scholekster ruim drie keer zoveel voedsel nodig heeft dan het afgelopen decennium voor ze is gereserveerd.

Daarnaast concluderen de onderzoekers dat de draagkracht van het Waddengebied met 40% is verminderd. Dat komt niet door de schelpdiervisserij maar door klimaatsveranderingen en door het teruglopen van het fosfaatgehalte in de Waddenwaters. Dit betekent dat de schadelijke gevolgen van de kokkelvisserij bij ongewijzigd beleid alleen nog maar groter zullen worden.

EVA2 staat maar één conclusie toe: het beperkt toestaan van mechanische kokkelvisserij gaat niet samen met onze internationale verantwoordelijkheid om de Waddenzee duurzaam te beheren. De negatieve effecten van de kokkelindustrie zijn te groot, en de Waddenecologie te kwetsbaar.

SP-plan voor duurzaam Waddenbeleid: sanering van de kokkelindustrie

Het Waddenbeleid moet daarom ingrijpend veranderen. De SP vindt dat Nederland haar internationale verantwoordelijkheden niet langer kan ontlopen. We moeten, net zoals onze burens, de mechanische kokkelvisserij verbieden. Behoud van de Waddenzee gaat boven

kortzichtige economische belangen. De overheid dient zich te houden aan de Europese richtlijnen zoals die voor beschermde natuurgebieden zijn ingesteld.

Het is de vraag of de overheid moet opdraaien voor een bedrijfssector die zichzelf onmogelijk heeft gemaakt. Het mag duidelijk zijn dat de sector zichzelf niet vrijwillig beëindigd. Ook is voorsnog gebleken dat via de rechtsgang de kokkelvisserij geen einde toegeroepen kan worden. Daarom stellen wij voor om de kokkelvisserij uit te kopen. Zo worden zowel de vissersbelangen als het natuurbelang gerespecteerd. Uitgaande van het adviesrapport van Ernst & Young aan de Tweede Kamer (2001) en gezien de sindsdien behaalde winsten in de sector, komen de kosten van een warme sanering op maximaal € 50 miljoen. Deze kosten hoeven niet over 15 jaar uitgespreid te worden. Het volledige bedrag kan volgend jaar in één keer bekostigd worden uit de LNV begroting voor 2004 en uit de overschotten op het Europese structuurfonds voor structuurmaatregelen in de visserij (zie tabel 1).

Tabel 1: Bekostiging kokkelsanering (x € 1.000)

Code	begrotingspost	totale begroting	aanspraak
U0414	Herstructurering visserij <i>Deze post is per definitie bedoeld voor de aangegeven doelstelling.</i>	5.297	5.000
U0515	Ecologisch duurzame visserij <i>Deze post is van 2003 naar 2004 zonder duidelijke argumentatie opeens verhoogd met ruim 5 miljoen, om daarna weer terug te vallen naar het niveau van 2003. Hiervan claimen we een klein deel.</i>	15.369	2.000
U0714	Beleidsondersteunend onderzoek <i>Er wordt gestreefd naar 60% "bruikbaar" onderzoek. Wij zijn van mening dat LNV haar onderzoeksopdrachten duidelijk dient te formuleren. Van 55 miljoen aan verspild onderzoeksgeld claimen we 25 miljoen voor effectieve kokkelsanering.</i>	137.949	25.000
FIOV	Financieringsinstrument voor oriëntatie van de visserij <i>Over de periode 2000-2006 is nog € 1,1 miljard beschikbaar op dit Europese structuurfonds. Nederland heeft recht op 1,7 procent hiervan.⁸</i>	1.100.000	18.000
		Totaal	€ 50.000

De daadwerkelijke saneringskosten zullen ver onder het genoemde bedrag liggen. Want van de 37 vergunningshouders zijn er slechts 6 primair afhankelijk van de kokkelvisserij (ongeveer 12 arbeidsplaatsen).⁹ De andere bedrijven richten zich hoofdzakelijk op vangst van garnalen en mosselen. Overigens zijn 21 van de 37 vergunningen in de handen van één eigenaar, Heiploeg, die op zijn beurt weer eigendom is van de Zwitserse zakenbank UBS. Rekening houdend met dit alles, liggen de kosten van een 'lauwe' sanering tussen € 5 miljoen en € 8,5 miljoen. Financiering van dit bedrag uit de LNV begroting en/of de overschotten op het Europese structuurfond mag geen discussiepunt zijn.

De toekomst van duurzame mosselkwekerij en mosselzaadvisserij ligt niet in de kwetsbare Waddenzee, maar op de Noordzee. Uit proeven blijkt dat hangcultures daar in kortere tijd een beter product leveren dan de mosselkweek op zandige bodems. Grootschalige bodemberoering, met alle ecologische schade van dien, is dan niet langer nodig. De overgang van de mosselvisserij richting Noordzee dient met spoed aangestuurd te worden. Overleg met de natuurbeschermingsorganisaties is daarbij onontbeerlijk, evenals wetenschappelijk gestoeld beleid. Het EVA-2 onderzoeksproces is hiervoor een model.

Tegelijkertijd moeten de Wadden weer erkend worden als een woon-, werk- en recreatiegebied. Doordat de schadelijke gevolgen van de mechanische kokkelvisserij voorkomen zullen worden, ontstaat er meer ruimte voor kleinschalige activiteiten. Rekening houdend met de betekenis en de draagkracht van de Wadden, moeten handkokkelvisserij, kleinschalige sportvisserij, ecotoerisme en andere duurzame recreatie weer beter mogelijk worden. Deregulering zal het woonplezier doen toenemen. Hiermee wordt de Waddenzee weer wat het was: een unieke omgeving waarin ecologie en economie duurzaam samengaan. De SP formule voor het Waddengebied garandeert het voortbestaan van een fantastisch leefgebied met een onvervangbare natuurwaarde en grote internationale betekenis.¹⁰

¹ Zie www.eva2.nl

² Bron: CBS, LEI (2001), *De Nederlandse schelpdiersector*; Visserijnieuws (2003)

³ Eigen berekeningen

⁴ Bron: Ernst en Young (2001), *Adviesrapport inzake vrijwillige saneringsregeling mechanische kokkelvisserij in de Waddenzee*

⁵ Zie: Volkskrant (11-12-2003), *PvdA pleit voor 'kokkeltaks'*; Financieel Dagblad (11-12-2003), *Rapport: wad is beschadigd door visserij*

⁶ Bron: CBS

⁷ Bron: CBS/Sovon

⁸ Bron: Binnenlandsbestuur (28-11-2003), *Nederland laat geld liggen*

⁹ Bron: LEI (2001), *De Nederlandse schelpdiersector*; CBS

¹⁰ Zie ons waddenrapport op www.sp.nl/nieuws/nwsoverz/div/waddenrapport.pdf